

**MAL 1030 Ir-Regoli tal-Kitba Maltija fil-Prattika 1**

Il-Ħamis 11 ta' Settembru 2014 (9:15 – 11:15)

**NOTA:** F'dan l-eżami l-istudenti ma jistgħux jużaw kotba.



*Wieġeb iż-żewġ taqsimiet.*

- A.** Sib l-iżbalji ortografiċi f'dawn it-tliet siltiet, hożż sing taħthom u kkoreġihom billi tikteb il-kelma shihha fil-verżjoni t-tajba bl-aħmar fl-ispazju ta' fuqhom. [90 marka]

*Silta A:* **Frida Kahlo**

[adattata minn *Din Mhix Logħba* ta' Adrian Grima]

**Kultant** diffiċli ssib il-mument eżatt meta jibdew l-affarijiet li mbagħad idumu **jgerbu** żmien. Forsi dan li ġej **mhuwiex** il-bidu: forsi ġie qabel jew saħansitra wara. Imma storja minn **xi mkien** trid tibda. U Maya, Maltija ftit qawwija, xagħharha kannella lixx, u għajnejha ħodor lewn iż-żebbuġ ikellmuk, konvinta li kollox beda **dakinhar**.

Hi u ħabibitha Neshe, **Ċiprijotta** samranija u **rqiqa** stikka qed tistudja l-arti Berlin, jaqbd u tal-linja u jaslu kważi quddiem il-Martin-Gropius-Bau.

Ġunju, u suppost wasal is-sajf Berlin, imma Neshe għandha l-umbrella **magħluqa** f'idha u Maya, minkejja li suppost **qiegħda** vaganza, għandha *r-raincoat* ħafifa tperper f'idha, *raincoat* minn dawk li **joqogħdu** f'ponn. Għal mument tħossha ħuta barra mill-ilma, Maya. Dan mhux l-istaġun tagħha.

Jaslu malajr kieku, imma jsibu **kju** ta' nies jistennew fuq il-bankina. Maya m'għandhiex aptit tistenna, imma ssib ruħha mħaxkna bejn ġgajta Spanjoli **libsin** is-sajf warajhom u roqgħa Ġappunizi serji quddiemhom. Neshe mhix tħabbel rasha. Maya jkollha aptit **tgħidilha** li aħjar marru Alexanderplatz jew xi mużew tal-arti moderna. Imma ma tgħid xejn

għax Neshe ilha jumejn **tirrakkontalha** fuq din il-wirja. “Meta tgħaddi **minn** quddiemek Frida Kahlo ma tħallihiex għaddejja.” Hekk qaltilha. **Imbagħad titbissmilha** dik it-tbissima nofsa kwieta nofsa mqarba tagħha. U allura jistennew f’serbut li ma jimxix.

Wara nofs siegħa Maya tfittex iz-zokk tas-sigra li kellhom ħdejjhom fil-bidu, u ssibu għadu hemm, qrib ħafna tagħhom. “Nesh, jekk għamilna daqshekk f’nofs siegħa,” u **turiha** t-tul ta’ riga qasira b’idejha, “kemm se ndumu biex naslu sar-rampa tal-mużew?” U tippona n-naħa l-oħra. Seħbitha titbissem. Imbagħad, għax taf li lil Maya ma ssodisfathiex, tgħidilha: “Issa mhux hawn **qegħdin**? L-aqwa li mexjin.”

**Allura** Maya tifli l-Ispanjoli ta’ warajha – aktarx Spanjoli – inkwetati li se tibda tqattar u m’għandhomx x’jilqgħalhom, u fl-istess ħin isefsfu l-**kafè** li xtraw mingħand **zagħżuġh** fuq il-bankina. Għandu mejda **tintewa** u fuqha termos, boroż taz-zokkor, kartuna ħalib. L-ewwel tmur tfajla samra, **xagħharha** twil u **nnukklata**, liebsa libsa qasira u ħafifa, u leñenha jgħajjat; imbagħad, hi u tgħannaq it-tazza tal-kartun b’**għaxart iswaba’** u tiegħu pjaċir tara l-fwar jisparixxi fl-ajru msaħħab ta’ Berlin, tmur seħbitha, liebsa *jeans* **imqatta’** u *T-Shirt* aħdar, u warajha dak li l-ħin kollu mdendel magħha. Imbagħad imorru kollha. **Seba’** kafejiet. U xħin tħares lejn l-arloġġ saru s-**sagħtejn** u nofs, u ħadd għadu ma pprova jaqbiżhom, u ġa waslu ħdejn il-bidu tar-rampa fil-**ġenb** tad-daħla tal-Martin-Gropius-Bau. Fuqhom issa hemm biċċa drapp kbira bi stampa tperper tal-wirja. *Frida Kahlo. Retrospektive.*

“Għajnejha jkellmuk,” **tikkummenta** Maya, biex tkun qalet xi ħaġa.

“Mhux veru, Maya. Ma jkellmukx.”

Jitilgħu pass ieħor fir-rampa – qabżu n-nofs issa, għax il-Ġappuniżi telgħu biċċa sewwa. U issa aktar diffiċli biex jaraw id-diqa ta’ Frida Kahlo, għax l-istampa qed tperper warajhom.

Neshe għandha **idea** ċara **tal-arti**. Maya ma tħosshiex komda b’dan, imma tibza’ twegibha. Għax Neshe taf ħafna u diffiċli **tmeriha**.

Maya tibda taħseb fuq x'inhu li **jġegħilha** tpingi, il-mistoqsija li kull tant żmien issib min **jistaqsihielha** u kull darba taħsadha. Taħseb fuq għaliex tkun trid turi dak li tpingi **lil** shabha tal-klassi, ġieli lill-għalliema u 'l tad-dar. U bħal drabi oħra tgħid lilha nnifisha li tpingi għax tħobb iż-żebgħa, bħal Frida Kahlo. Tħobb il-kuluri u r-relazzjoni **mqallba** ta' bejniethom. Il-ftehim u l-kunflitti. Tħobb l-**emozzjonijiet** li tħoss meta tlaqqagħhom flimkien, bħad-dell u d-dawl ta' Caravaggio.

*Silta B:* **Dahk** [adattata min-novella 'Dahk' fl-antoloġija *Ħala taż-Żgħożija* ta' Lino Spiteri]

Tat b'rasha 'l hemm u 'l hawn, **kemmxet** iżjed xufftejha u kompliet izzekzek wahda wara l-oħra. Thares lejn it-tfajla quddiemha, lejna, u zzekzek. Hassejtni rrid nistħi minni nnifsi, iżda d-dahk li qabadni ma stajtx inrażżnu. Jien u l-irġiel l-oħra rridu **nżommu** d-dahk tagħna fġat, il-mara zzekzek, it-tfajla għajnejha fuqna minn taht, tara ħarsitna taħdem. U t-tren ta' taht l-art miexi kollu hsejjes u ċekċik, inaqas, jieqaf, inizzel, **itella'**, jerga' jirranka.

Ma kontx tajt **kas** li t-tfajla telgħet fil-vagun. Jien u siehbi konna bilqiegħda faċċata ta' xulxin, mitluqin, it-tnejn għoddna bdejna **nonogħsu** wara jum li fih ħratna biċċa sewwa **minn** Londra. L-ewwel li laqatni kien ġuvni bilqiegħda hdejn siehbi. Iċ-**ċaqliq** ta' jdejh ma' wiċċu **gēgħelni** ninsa ftit l-għeja u n-nghas. Ma nafx xi bdejt **nistħajlu**: jgħolli jdejh, jaħbi wiċċu fihom hu u jdawru 'l hemm u 'l hawn, minn bejn xufftejh heġġin hsejjes li deher irid iżommhom lura. Il-birra għamlet bih dan, ħsibt.

**Imbagħad** intbaht li qtajtha ħazin. Kien qiegħed jidhak u fl-istess ħin jipprova **jzomm** id-dahk. Għalhekk dawk il-hsejjes **qisu** se jtella'. U iva, għandu mnejn mhux fis-sakra, iżda bilfors ftit iblah.

Iżda mbagħad sibt li raġel ieħor **maġenbi** kien qiegħed jagħmel l-istess. Hawn x'hawn? Mela diehla l-mogħża tad-dahk? Għajnejja marru fuq il-mara bilqiegħda hdejn ġuvni. Mara sewda, fiha **daqsiex**, bħan-nisa kollha suwed mhux **zghazagh** f'Londra, liebsa kappell ġmielu. Ma **kinetx** qed tidhak. Izzekzek u tross xufftejha, kellha wiċċha mqarras shiħ.

Il-ġuvni ta' quddiem kompla bil-mutetti: bħallikieku qed jagħtas u **jifga** fl-istess hin. Ir-raġel ta' hdejja wkoll, iħares lejn ix-xellug tiegħu u qisu jrid jinqasam.

Konna qegħdin fuq żewġ bankijiet twal biswit xulxin u **bilfors baqgħu** jolqtuli għajnejja. **Qajmuli** l-kurżità. Inqlajt 'il quddiem mill-bank u ħarist lejn ix-xellug biex nara t-tlieta l-oħra lejn **xiex qegħdin** iħarsu. Bejn għax **kulhadd jittiehed**, u bejn għad-dehra tagħha, mingħajr ma ridt ħassejt id-daħk **tiela'** fija jien ukoll. Hassejtni belhani nċarrat wiċċi waħdi. Ħarist lejn siehbi biex inħajru jara hu **wkoll**. Izda, minkejja ċ-ċaqliq, il-ħsejjes u ċ-ċekċik tat-tren, kellu għajnejh magħluqin, idejha b'xi mod iserrrħu fuq l-umbrella **wieqfa mmejla, jongħos**.

Ergajt dawwart ħarsti lejn it-tfajla. Kienet taf li lkoll qegħdin għajnejha fuqha u iżjed tatna sewwa għaliex inħarsu.

Malli wasalt Londra bħal inħsadt kif sibt ma' wiċċi l-minidjul (*miniskirt*). Mhux għax Malta kien moda t-tul: id-dbielet kienu **diġà** bdew telgħin fil-gżira. Izda sa dak iż-żmien mhux daqs Londra. Wara ftit jiem għajnejha reġgħu ġew f'pothom u, hu **x'inh**, Londra hemm ħafna ħwejjeg oħra x'tara milli dbielet, qosra kemm saru qosra. Għalkemm, ikolli nistqarr, il-minidjul kien ta lix-xena Londoniża laqta ġdida, differenti minn meta kont tlajt hemm l-aħħar.

Madanakollu, kif għedt, kont drajtu. Imma minidjul bħal tat-tfajla tat-tren qatt ma rajt. Issejjahlu **dublett** għax ma ssibx kelma oħra għalih.

Ma tgħidx li t-tfajla kienet minn daww in-nisa li jixirqilhom **kollox**, imqar iċ-ċraret. Wiċċha ma kien jgħid xejn, u lanqas suritha, jekk **tifliha** tajjeb. Izda **daqslikieku** hi xi waħda **warrbilha** kienet **mixħuta** bilqiegħda lura, sieq fuq sieq, kuxxtejha għoddhom jidhru sa fuq. Ma kellhiex sabar f'qagħda waħda lanqas. Tqalleb riġlejha minn wieħed **għall**-ieħor, issa twaqqa' xi haġa u tigborha hi u turi iżjed minn ġisimha, titfa' ħars bla heda lejha minn taħt beritta bil-ġummiena **mghaddsa** f'rasha sa fuq xfar għajnejha, li kompliet għaqqdet id-dehra tagħha.

Ftaħt ħalqi biex inkellem lil sieħbi. Izda **minflok** kliem għoddni nfqajt nidhak ngħajjat. Iz-**żewġt irġiel** l-oħra **wkoll**; irridu nrażżnu d-daħk, izda t-tlieta li aħna ma stajniex nifilhu nżommu. Inħarsu lejn it-tfajla, lejn xulxin, indawru wiċċna malajr, u nidħku.

**Silta Ċ: Ix-Xiri u r-Ritorn tar-Rigali** [adattata minn *L-Għażla: Tagħrif lill-konsumatur*, 4]

L-għażla ta' x'rigali nixtru lil qrabatna u 'l ħbiebna mhix faċli u ħafna drabi toħdilna ħafna ħin. Fl-istess waqt hemm ukoll element ta' riskju għaliex nistgħu **nagħżlu** rigali li ma jkunux addattati jew li ma jintgħogħbux. Għalhekk huwa importanti li nieħdu l-prekawzjonijiet.

L-ewwel parir hu li ma nħallux ix-xiri għall-aħħar minuta. Ix-xiri tar-rigali għandna **nqassmu** fuq perjodu ta' żmien twil biżżejjed li jippermettilna **nduru** ftit u naraw x'hemm fis-suq.

#### **Niċċekkjaw jekk ir-rigali li nixtru jkunux jistgħu jinbidlu u kif**

Biex nevitaw li **naħlu** l-flus fuq rigali li ma **jintużawx**, għandna naċċertaw li dak li nkunu se nixtru jista' jinbidel. Qabel **inħallsu** għandna nistaqsu lil tal-ħanut liema huma l-kundizzjonijiet tar-ritorn. Peress li r-ritorn tal-oġġetti li ma nkunux irridu mhuwiex dritt li **tagħtihulna** l-liġi, importanti li qabelxejn nistaqsu jekk ikunx **possibbli** li nibdlu l-oġġett u, jekk iva, kif nistgħu nagħmlu dan. Fortunatament, il-maġġoranza tal-ħwienet joffru l-**possibbiltà** li nibdlu oġġett jekk nirritornawh sa żmien speċifiku. Hemm ħwienet li **anke** joffru nota ta' kreditu jew saħansitra l-flus lura.

Tajjeb li nkunu nafu wkoll il-proċedura ta' kif **isir** il-bdil. Hemm bżonn l-irċevuta fiskali, jew tal-ħanut jista' jagħtina *gift receipt* li tkun tista' tintuża biex nirritornaw ir-rigal? Għandna nistaqsu wkoll sa meta jkunu jistgħu jiġu **rritornati** r-rigali u f'liema kundizzjoni għandhom jitwasslu lura. Pereżempju, bit-tikketti mwaħħla u fl-ippakkjar oriġinali tagħhom? Importanti li din l-informazzjoni ngħadduha lil min nagħtu r-rigal.

### **Tipi ta' prodotti li ma jistgħux jinbidlu**

Hemm tipi ta' prodotti li ma jkunux jistgħu jiġu rritornati, pereżempju l-prodotti magħmula b'qisien partikolari jew personalizzati, jew dawk il-prodotti li għandhom ħajja qasira, bħall-fjuri friski. Minħabba raġunijiet ta' iġjene, ħwejjeġ ta' natura intima u prodotti bħal imsielet u make-up normalment ikunu esklużi mill-proċeduri tar-ritorn li jkollhom il-ħwienet.

### **Ix-xiri tar-rigali mill-internet**

Jekk inkunu biħsiebna nixtru xi rigal mill-internet, importanti li naħsbu sew minn qabel għax il-posta fil-jiem tal-Milied tista' ddum aktar biex tasal. Barra minn hekk, għandna niftakru fid-dritt tagħna għall-Perjodu ta' Konferma (*Cooling-Off Period*), li huwa dak il-perjodu ta' żmien li matulu nkunu nistgħu nħassru x-xirja tagħna u nerġgħu nieħdu flusna lura. Imma l-ħlas tar-ritorn tal-oġġetti għand il-bejjieġh ikollna nħallsuh aħna.

Qabel ma nixtru b'mod elettroniku, importanti li nieħdu numru ta' prekawzjonijiet. Jeħtieġ li nkunu nafu min hu l-bejjieġh u fejn nistgħu nikkuntattjawh. Jekk inkunu se nixtru mingħand xi kumpanija għall-ewwel darba, tajjeb li nagħmlu ftit riċerka minn qabel ħalli naraw x'reputazzjoni għandha mal-klijenti tagħha. Jeżistu siti elettronici apposta fejn wieħed jista' jistaqsi dwar il-kumpanija, ngħidu aħna, jekk il-prodotti tagħha jaslux kif tkun ordnajthom u jekk jaslux fiż-żmien miftiehem.

### **Ix-xiri ta' ġugarelli**

F'każ li nkunu nixtiequ nixtru xi ġugarelli mill-internet, niftakru li dawn irid ikollhom il-marka "CE". Din hi s-simbolu li juri li l-ġugarell ikun ġie magħmul bl-istandards tas-sigurtà imposti mill-Unjoni Ewropea. Ġugarelli mingħajr din il-marka ma jistgħux jidhlu fis-suq Ewropew, u allura, naturalment, lanqas fis-suq Malti. Jekk nordnaw ġugarelli mingħajr il-marka "CE" jista' jkollna l-problemi meta jaslu Malta għax tad-dwana ma jhalluniex indaħħluhom fis-suq Malti. Dan kollu japplika wkoll għal meta nixtru prodotti elettronici jew li jaħdmu

bl-elettriku. Għal dawn ukoll hemm l-obbligu legali li jrid ikollhom il-marka “CE”.

### **Il-prodotti difettużi u d-drittijiet legali tagħna**

Fl-aħħar u mhux l-inqas għandna niftakru dejjem li jekk nixtru rigal li jkun difettuż jew li ma jkunx skont il-ftehim, hi x'inh i l-proċedura tal-ħanut dwar ir-ritorn tal-oġġetti, il-liġi tagħtina d-dritt li nitolbu rimedju mingħajr ħlas. Ir-rimedji li toffri l-liġi huma fuq it-**tiswija**, il-bdil, jew l-**għoti** tal-flus lura. Ikun hemm sitwazzjonijiet meta t-tiswija jew il-bdil tal-oġġett ma jkunux possibbli u allura tal-ħanut, minflok flus, joffrilna nota ta' kreditu. Din għandna naċċettawha biss jekk inkunu **rriduha** għax hadd ma jista' jobbligana noħduha. F'ċirkostanzi bħal dawn, il-liġi ttina d-dritt ninsistu għall-flus lura.

Meta jkollna problema għandna l-ewwel nippruvaw insolvuha bil-kelma t-tajba ma' tal-ħanut u, jekk dan ma jkunx possibbli, għandna mbagħad nikkuntattjaw lill-Uffiċċju għall-Affarijiet tal-Konsumatur għal aktar informazzjoni u assistenza.

*ikompli ———>>>*